

Gemeente Raalte
T.a.v. de heer R. Ekkelenkamp
Postbus 140
8100AC RAALTE

datum 27 juni 2018
kenmerk A 86802 / ME
onderwerp Gezondheidskundig advies partiële bp-wijziging tbv uitbreiding vleeskuikens- en melkrundveehouderij

Geachte heer Ekkelenkamp,

De gemeente Raalte heeft de GGD om een gezondheidskundig advies gevraagd in verband met een partiële herziening van het bestemmingsplan ten behoeve van de uitbreiding van de vleeskuikens- en melkrundveehouderij aan de Twentseweg 17 en 17a te Heino. In deze brief vindt u het advies van GGD IJsselland.

Informatiebronnen

Voor het beoordelen van het initiatief heeft de GGD gebruik gemaakt van de 'Aanmeldnotitie m.e.r.-beoordeling i.k.v. omgevingsvergunning milieu en wijzigen bestemmingsplan' opgesteld door Hoeve Advies d.d. 21 december 2017 en de 'Vormvrije m.e.r.-beoordeling Twentseweg 17 en 17a te Heino. Zaaknummer Z2017-00001696' d.d. 28 februari 2018.

Voor het beoordelen van de risico's van deze vleeskuiken- en melkrundveehouderij voor de gezondheid maakt de GGD gebruik van de volgende informatie:

- Standpunten GGD GHOR Nederland inzake geur.
- Resultaten uit onderzoeken Veehouderij en Gezondheid Omwonenden (VGO).
- Adviezen Gezondheidsraad over veehouderij en gezondheid (2012 en 2018).
- LCI richtlijn Aviaire influenza
- RIVM rapport: Infectierisico's van de veehouderij voor omwonenden, 2012.

Situatie

De Maatschap Brillman-Dunnwind heeft de wens om zowel de vleeskuikens- en melkrundveehouderij uit te breiden. Daarnaast zal er – in de vergunning – volledig worden omgeschakeld naar scharrelvleeskuikens in plaats van vleeskuikens. Het gaat om een toename van 9000 stuks pluimvee, 10 stuks melkkoeien en 20 stuks jongvee.

De gewenste nieuwbouw ligt buiten het huidige bouwblok, waardoor een partiële wijziging van het bestemmingsplan Buitengebied Raalte noodzakelijk is.

Bezoekadressen

Zeven Alleetjes 1, 8011 CV Zwolle
Schurenstraat 8, 7413 RA Deventer
Consultatiebureaus: zie onze website

Contactgegevens

T (038)428 14 28
F (038)428 14 00
E info@ggdijsselland.nl
I www.ggdijsselland.nl

Centraal postadres

Postbus 1453, 8001 BL Zwolle

De dichtstbijzijnde gevoelige bestemming (Twentseweg 19) is gelegen op 57 meter van de dichtstbijzijnde stal. De daaropvolgende woning (Twentseweg 15) ligt op ca. 135 meter. De woonkern van Heino ligt op 1,3 km.

De milieubelasting ter hoogte van de gevoelige bestemmingen zal veranderen. Voor wat betreft geur:

- De geurbelasting op de Twentseweg 19 zal, door aanpassing van de luchtuitstroom van de emissiepunten, ter hoogte van de gevoelige bestemmingen reduceren ten opzichte van de huidige situatie. Ter hoogte van de Twentseweg 19 zal de geurbelasting van $9,4 \text{ OU}_E/\text{m}^3$ naar $7,9 \text{ OU}_E/\text{m}^3$ gaan. Ter hoogte van de Twentseweg 15 zal de geurbelasting van $9,7 \text{ OU}_E/\text{m}^3$ naar $6,6 \text{ OU}_E/\text{m}^3$ gaan.
- De concentratie PM10 (incl. zeezout¹) zal in de gewenste situatie ter hoogte van de Twentseweg 19 uitkomen op $18,52 \mu\text{g}/\text{m}^3$.
- Ter hoogte van de Twentseweg 19 wordt voor verschillende situaties (o.a. langtijdgemiddeld beoordelingsniveau, L_{Amax} , incidentele bedrijfssituaties) niet aan de geluidnormen voldaan. Uit de aanmeldnotitie is niet gebleken hoe hoog de overschrijding is. Omgevingsdienst IJsselland acht in haar vormvrije m.e.r.-beoordeling de hinder die de inrichting op de omgeving veroorzaakt op grond van de aanvraag toelaatbaar en passend in haar omgeving.

Relevante informatie gezondheidsrisico's rond veehouderij

GGD GHOR Nederland – standpunt geur

Onderzoek van Geelen et al. (2015)² naar geurbelasting afkomstig van veehouderijen en de ervaren geurhinder bij ruim 13.000 respondenten op het platteland van Noord-Brabant en Noord-Limburg, bevestigde signalen dat er aanzienlijk méér geurhinder voorkomt dan op basis van de Handreiking Wet geurhinder veehouderij te verwachten zou zijn. Het onderzoek van Geelen et al. (2015) geeft op dit moment een recent beeld van de relatie tussen geur van veehouderijen en (ernstige) geurhinder. Op basis van dit rapport heeft GGD GHOR Nederland zich op het standpunt gesteld dat, om onacceptabele (ernstige) geurhinder te voorkomen, binnen een woonkern de voorgrond geurbelasting maximaal $2 \text{ OU}_E/\text{m}^3$ mag zijn, en in het buitengebied de voorgrond geurbelasting maximaal $5 \text{ OU}_E/\text{m}^3$ kan zijn.

Uit onderzoek van de WUR is gebleken dat combiluchtwassers niet de rendementen halen die verwacht worden. Doordat de combiwassers minder effectief zijn, zal de werkelijke geurbelasting naar alle waarschijnlijkheid hoger liggen dan destijds is aangenomen bij het bepalen van de dosis-respons relatie voor geur. Deze dosis-respons relatie zal moeten worden herzien. GGD GHOR Nederland hoopt dat het onderzoek van Geelen et al. binnen afzienbare tijd herhaald kan worden met de nieuwe inzichten. Tot die tijd handhaaft GGD GHOR Nederland het eerdere standpunt.

VGO-onderzoeken

¹ De (gezondheidskundige, en wettelijke) normen voor PM10 zijn gebaseerd op epidemiologische studies naar effecten van PM10 inclusief zeezout. Daarom rekent de GGD in principe niet met een zeezoutafrek.

² Geelen LMJ, Boers D, Brunekreef B, Wouters IM (2015). *Geurhinder van veehouderij nader onderzocht: meer hinder dan Handreiking WvG doet vermoeden? Actualisatie blootstellingresponsrelatie tussen gemodelleerde cumulatieve geurbelasting en geurhinder in Noord-Brabant en Limburg*. Rapport Bureau GMV en IRAS.

De laatste 2 jaar is er onderzoek gedaan door onder andere het RIVM naar effecten van veehouderijen op de gezondheid van omwonenden, ook wel bekend als de VGO-onderzoeken. Uit deze onderzoeken is gebleken dat mensen:

- Die wonen in een gebied met meer dan 15 bedrijven binnen 1 km vaker een verminderde longfunctie hebben
- In de buurt van pluimvee- en geitenbedrijven vaker longontstekingen krijgen (zie toelichting hieronder)
- COPD-patiënten merken een verergering van hun ziekte.
- Op korte afstand van een bedrijf minder vaak allergische astma en allergie hebben.

Het risico op longontstekingen speelt vooral bij pluimvee- en geitenhouderijen. Onderzoek laat zien dat in een straal van 1 km om pluimveebedrijven en in een straal van 2 km om geitenhouderijen er een verhoogd risico op longontstekingen zijn. Er zijn sterke aanwijzingen dat bij pluimveebedrijven fijn stof en endotoxine de veroorzaker zijn. De Rijksoverheid heeft – mede door deze resultaten - in 2017 aangekondigd dat de uitstoot van fijn stof en endotoxine binnen tien jaar met de helft moet worden gereduceerd.

Voor geitenhouderijen weten we nog niet wat de oorzaak is, al lijkt Q-koorts onwaarschijnlijk. Ook na de Q-koortsepidemie zien we een verhoogd aantal longontstekingen rond geitenhouderijen. Toenmalig staatssecretaris Van Dam heeft in reactie op deze resultaten vervolgonderzoek aangekondigd naar de oorzaak van longontsteking nabij geitenhouderijen.

Gezondheidsraad 2012, 2018

In november 2012 heeft de Gezondheidsraad haar eerste advies opgesteld over de gezondheidsrisico's voor omwonenden van veehouderijen. De Raad heeft geconstateerd dat het niet bekend is tot welke afstand omwonenden van veehouderijen verhoogde gezondheidsrisico's lopen. Daarom is er niet op wetenschappelijke gronden één landelijke 'veilige' minimumafstand vast te stellen tussen veehouderijen en woningen. Wel zijn er steeds meer aanwijzingen dat blootstelling aan endotoxinen ook bij omwonenden van agrarische bedrijven gezondheidseffecten zoals longontsteking kunnen veroorzaken. In het advies van de Gezondheidsraad van 30 november 2012 doet de Raad het voorstel om voor endotoxinen een gezondheidskundige advieswaarde van 30 EU/m³ te hanteren voor de algemene bevolking.

In februari 2018 heeft de Gezondheidsraad in een advies gesteld dat recente onderzoeken eerdere bevindingen bevestigen dat wonen in de buurt van veehouderijen effect kan hebben op de luchtwegen. Er zijn aanwijzingen voor een verminderde longfunctie en voor een verhoogd risico op longontsteking. Op basis van de beschikbare onderzoeken kan echter niet worden geconcludeerd dat er sprake is van een oorzakelijk verband. De aanwijzingen voor de gevonden associaties worden wel duidelijker.

Wettelijke normen i.r.t. gezondheid

De huidige wet- en regelgeving beschermt de gezondheid van omwonenden van intensieve veehouderij niet voldoende. Voor de blootstelling aan fijn stof en voor geur- en geluidhinder zijn wettelijke normen, maar onder de norm treden nog veel gezondheidseffecten op. Bijvoorbeeld: De Wereldgezondheidsorganisatie adviseert voor gezondheid om maximaal 20 µg/m³ te hanteren, terwijl de wettelijke norm 40 µg/m³. En voor geur adviseert de GGD om 5 OU_E/m³ te hanteren (in plaats van

8 OU_E/m^3), omdat uit onderzoek is gebleken dat dit waarschijnlijk beter aansluit bij de werkelijk ervaren geurhinder.

Een gemeente is gehouden om een vergunningaanvraag te toetsen aan huidige wet- en regelgeving (Wet milieubeheer, Wet geurhinder en veehouderij) en vigerend beleid. Voor geur is het mogelijk om aanvullend beleid te maken. De gemeente Raalte heeft voor deze locatie geen aanvullend geurbeleid.

Gezondheidskundige advies uitbreiding Twentseweg 17 en 17a

Ter voorkoming van risico's voor de volksgezondheid en hinder adviseert de GGD om geen veehouderijen te realiseren op een afstand van minder dan 250 meter van het emissiepunt van het bedrijf. Dit advies is gebaseerd dat de concentraties fijn stof, endotoxinen en markers voor veespecifieke MRSA bacterie binnen deze afstand over het algemeen dalen tot bijna op het achtergrondniveau.

In de straal van 250m van het bedrijf liggen 4 gevoelige bestemmingen. Het is mogelijk dat deze omwonenden extra hinder ervaren en een groter gezondheidsrisico's op gezondheidsklachten hebben.

Omgevingsfactoren

Voor gezondheid relevante omgevingsfactoren bij een pluimvee- en melkrundveebedrijven zijn fijn stof, geur en geluid en blootstelling aan ziekteverwekkers van dieren (zoönosen). De GGD heeft – gezondheidskundig gezien - de voorkeur dat bij uitbreidingen emissies niet verder, of in ieder geval zo min mogelijk, toenemen. De GGD adviseert de gemeente om te kijken of de beste maatregelen (BBT) worden genomen om emissies van het bedrijf te beperken.

- Fijn stof, ammoniak en geluid: in deze situatie (partiële bestemmingsplanwijziging) zijn er geen mogelijkheden om maatwerkvoorschriften op te nemen. De GGD zal hierover geen advies geven.
- Geur: Voor geur zijn wel mogelijkheden om maatwerkvoorschriften op te nemen, mits goed onderbouwd. In de gewenste situatie ligt de geurbelasting op de dichtstbijzijnde gevoelige bestemming op $7,9 OU_E/m^3$. Dit voldoet aan de geldende geurnorm van $8,0 OU_E/m^3$, maar overschrijdt het GGD-standpunt van $5 OU_E/m^3$. De GGD acht het waarschijnlijk dat er geurhinder optreedt. Volgens de Gezondheidsraad (2018) dient beleid gericht te zijn op het terugdringen van de geurbelasting.

Vanwege de nieuwe inzichten rond de effectiviteit van combi-luchtwassers, en de onduidelijkheid over de invloed hiervan op de onderzochte dosis-responsrelatie, is het mogelijk dat een strenger geurvoorschrift juridisch gezien niet goed gemotiveerd kan worden.

- Endotoxine: In 2012 heeft de Gezondheidsraad in haar advies over gezondheidsrisico's door veehouderijen een algemene advieswaarde voor endotoxine afgeleid. Zij heeft geadviseerd om omwonenden van veehouderij niet aan endotoxinen hoger dan $30 EU/m^3$ te laten blootstellen. Op basis van jurisprudentie en voorlichting van Infomil lijkt het mogelijk om op

basis van voorzorg met een vergunningvoorschrift te sturen op vermindering van endotoxinen.³

De afstand waarop de endotoxineconcentratie aan 30 EU/m³ voldoet, ligt in de gewenste situatie (bij een uitstoot van 1462,6kg PM₁₀) op 234 meter.⁴ Binnen deze straal liggen 4 woningen. Zie bijlage 1. De GGD adviseert om een vergunningvoorschrift op te nemen voor maximaal 30 EU/m³ aan endotoxine op de dichtstbijzijnde woning.

- Zoönosen: In de aanmeldnotitie wordt niet beschreven hoe de scharrelvleeskuikens kunnen uitlopen (ondanks een opmerking in het principebesluit van de gemeente Raalte dat er sprake is van een wintergarten). Daarom lichten we graag toe:

Vogelgriepvirussen vormen een belangrijk risico bij pluimveehouderijen, met name bij bedrijven met een buitenuitloop. Pluimveebedrijven met uitloop hebben een elf keer zo hoog risico op laag pathogene aviaire influenza (LPAI), via (water)vogels, als bedrijven zonder uitloop.

Om de risico's zoveel mogelijk te beperken, worden de volgende maatregelen geadviseerd:

- o het geheel omheinen van de uitloop (inclusief bovenzijde);
- o de bovenzijde afsluiten zodat ontlasting van vogels niet tussen de kuikens terecht kan komen;
- o scherpe controles op het voorkomen van de vogelgriep en het direct melden van ziektegevallen, daling in eierproductie of waterinname volgens de landelijke regelgeving bij de bevoegde instanties;
- o bomen planten op uitloopterrein binnen 100 meter van de schuur (beperkt de mogelijkheid van wilde vogels om op het uitloopterrein te landen);
- o mest alleen in een gesloten schuur opslaan;
- o geen poelen of vijvers bij het bedrijf te houden.

Daarnaast is ongediertebestrijding erg belangrijk om de risico's op insleep van infectieziekten te beperken. LPAI kan bij vermeerdering in pluimvee muteren tot een virulentere vorm, de hoog pathogene aviaire influenza (HPAI), wat een risico voor mensen vormt. We adviseren de veehouder/medewerker om zich jaarlijks te laten vaccineren tegen griep, om te voorkomen dat verschillende griepvirussen, waaronder de HPAI, gaan mengen en dat er een nieuw type van het griepvirus gaat circuleren onder mensen. Voor pluimvee is er een verplichte surveillance. Pluimveebedrijven en dierenartsen zijn verplicht om bij verhoogde uitval, verminderde legproductie en voer- en wateropname een melding te doen bij de NVWA. Minimaal één keer per jaar worden bij alle commerciële pluimveebedrijven bloedmonsters afgenomen. Bedrijven met vrije uitloop zijn verplicht vier keer per jaar

³ Veehouderijen en gezondheid: omgevingsvergunning en maatwerkvoorschriften, Infomil.

<https://www.infomil.nl/onderwerpen/landbouw/gezondheid/risico'-0/omgevingsvergunning/#h4ba77d0b-54b7-f91a-a63c-741981bd6caf>

⁴ Het rekenmodel dat is gebruikt om deze afstand te berekenen is onttrokken aan het 'Notitie Handelingsperspectieven Veehouderij en Volksgezondheid: Endotoxine toetsingskader 1.0'. Resultaten uit wetenschappelijk onderzoek naar de verspreiding van endotoxine zijn vertaald in een rekenmodel. Met dit model is het mogelijk om locatie specifiek voor iedere individuele varkens- of pluimveehouderij te beoordelen of de endotoxineblootstelling naar de omgeving te hoog is of niet. Te hoog betekent in deze dat de berekende blootstelling hoger is dan de advieswaarde van 30 EU/ m³ van de Gezondheidsraad.

bloedmonsters te laten afnemen, omdat deze bedrijven een grotere kans op een besmetting hebben.

De combinatie van pluimvee en rundvee geeft, zeker gezien de gescheiden bedrijfsvoering, geen verhoogd risico op infectieziekten.

Contextuele aspecten

Aandacht voor contextuele aspecten in het ontwikkelen van ruimtelijke initiatieven kan helpen ongerustheid in de omgeving te beperken en kan een positief effect hebben op de beleving van de gezondheid van omwonenden.

De GGD vindt het positief dat er al overleg is geweest tussen de initiatiefnemer en omwonenden over het initiatief en de inpassing ervan. Dit past tevens binnen het beleid van de Provincie Overijssel, die in haar omgevingsvisie beschrijft dat veehouderijen bij uitbreiding en nieuwvestiging een aantoonbare verbetering van de sociale kwaliteit dienen te verbeteren.

Het vroegtijdig opzetten van een dialoog rondom een nieuw initiatief tussen ondernemer en de omwonenden kan helpen in het creëren van begrip voor elkaars standpunt en het beperken van ongerustheid in de omgeving. Het is bekend dat landschappelijke inpassing een directe relatie met gezondheid heeft. De aanwezigheid van groen is positief geassocieerd met de ervaren gezondheid van bewoners en vermindert bijvoorbeeld de ervaren geluidshinder ofschoon het feitelijke geluidsniveau niet wordt verlaagd. Het heeft de voorkeur geen eikenbomen of berken aan te planten, in verband met de eikenprocessierups en allergieën.

Concluderend

De GGD adviseert om een voorschrift over de maximale uitstoot endotoxine op te nemen in de vergunning en om de uitstoot van geur verder terug te dringen. Verder heeft de GGD geen aanvullend gezondheidskundig advies voor de bestemmingsplanwijziging ten behoeve van de uitbreiding van het vleeskuikens- en melkrundveehouderij van de Maatschap Dunnewind te Heino.

Tot slot: GGD IJsselland adviseert de gemeente Raalte om een visie te vormen hoe zij om willen gaan met (gezondheidsrisico's rond) veehouderijen. Een visie helpt om in beleid en plannen eenduidige afwegingen te maken en beidt houvast in het beoordelen van nieuwe initiatieven.

Met vragen en/of opmerkingen over dit advies, kunt u me bereiken via marja.elders@ggdijssel.nl. A 86689 / ME

Met vriendelijke groet,

Marja Elders
Adviseur Milieu en Gezondheid GGD IJsselland

Bijlage 1: Relatie bronsterkte fijn stof en aan te houden afstand om te voldoen aan adviesgrenswaarde endotoxine van de Gezondheidsraad (30 EU/m³)

vleeskuikens variabele		vleesk
PM10	afstand	afst
400	139	123
800	174	174
1600	256	244
2400	298	298
3600	353	364
4800	401	420
6000	463	469
10000	619	603
PM10 invullen (kg/jaar)		berekende afstand (m)
1500	nvt.	237
2000	nvt.	273
1462,6	nvt.	234

Vleeskuikens: relatie bronsterkte fijn stof en aan te houden afstand om te voldoen aan de adviesgrenswaarde van de Gezondheidsraad van 30 EU/m³

